

da le pesniška pripovedka nam je ohranila naših prededov zgodovino.

Kar se tiče lirične poezije, postavil bi naj prvo pobožno narodno pesem, in sploh pesmi pobožnega zapopadka, potem pa krepke domorodne pesmi. Ako pa hoče taka pesem prešinjati skoz in skoz mlado srce, mora jo peti mladost in sicer s polnim čutjem, s krepkim glasom. Petje je velik dar Božji, vnema za dobro, varuje hudobnih misel; petje naj lepše, naj čistejše veže vesele ljudi, petje sladi vse življenje človekovo, in kolikor polnejše čutov je srce, toliko raji daje na znanja te čute v veselem ali žalostnem petji; povzdiguje ga v rajske livade nebesčanov, da pozabi vsakdanjega življenja trude in težave.

Slovensko slovstvo ni ravno preravno na pesmih nazznanjene vrste, in zato smemo tudi pričakovati, da bodo naša berila tudi v tej vrsti vstrezale če dalje bolj. Pa naj boljja knjiga ne koristi nič, če je učenik ne zna rabiti, če ni tudi pri njem to prijetno soglasje med glavo in srcem, med umom in čutjem. Da more srčno čutje izbuditi in prav gojiti, potrebuje učenik sam srca. Um more človek izobraziti do naj više stopinje, če je tudi njegovo srce strašno pogorišče in viharjev divjih sirova zmes; da čustvenega človeka omika, imeti mora odgojitelj sam čutje, da navdušuje za vse lepo in plemenito.

Po tem še le bo nastopila lepša zora našemu narodu: umazanih pesem hripavi glasovi bodo sčasoma vtihnili; veselje večernega počitka bo budilo večo ljubezen do dela, zadovoljnost prava se bo vselila v srca, in znane J. Virkove pesmi: „Sreče dom“ se bo spolnovala zadnja vrstica:

»Kje neki ima sreča svoj dom?
Kdo mi pové, kje našel je bom?
V čistem le srcu ona kraljuje,
Sreče nedolžno razveseljuje;
Sreča prebiva v sredi srcá,
V srcu poštenem ti je domá.

Vodja.

Šola in dom.

(Konec.)

Tisti, ki prevzamejo učence v stanovanje, prevzamejo s tem dolžnosti staršev. Njih dolžnosti so tiste, ktere imajo starši do svojih otrok. Iz njih rok bo tirjal tedaj Bog, pravični sodnik, neumerjoče duše njim izročene. Ni majhna reč, imeti učence v sta-

novanji; velike, težke so dolžnosti, ktere prevzamejo tisti, ki vzamejo otroke, učence v svoje stanovanje, pod svojo oblast, pod svoje nadzorništvo. Celó deželnska gosposka je, to spoznavši, ó raznoterih prilikah dajala postave, ktere je treba vediti in spolnovati vsem gospodarjem in vsem gospodinjam, če hočejo biti pravi oskerbniki učencev, ne pa lakomni najemniki, kterim je mar le za lastni dobiček, malo pa ali celó nič za dušni prid keršanske mladosti. Na kar imajo gospodarji in gospodinje, pri kterih učenci stanujejo, posebno gledati, je po cesarskih postavah poglavitno to le:

I.

Vseh gospodarjev in gospodinj, pri kterih učenci stanujejo, ki tedaj starše nadomestujejo, je ojstra dolžnost, vestno paziti, da učenci, njih skerbi izročeni, šolske postave na tanko spolnujejo, posebno:

1. da se vsaki učenec spodobno obnaša, pobožno in keršansko živi, zjutraj in zvečer, pred jedjo in po jedi moli, v cerkev hodi, in se varuje preklinjevanja, laganja, opravljanja, podpihovanja, nespodobnega govorjenja, napčnega obnašanja in pregrešnega djanja;
2. da časti vrednim osebam, duhovnom, cesarskim in mestnim vradnikom, učiteljem in drugim veljavnim možem vedno kaže spoštovanje;
3. da je snažen, in ima perilo, vso obleko, šolske bukve in druge reči v lepem redu;
4. da vse šolske dolžnosti na tanko spolnuje, se ne pečá z nepotrebnimi rečmi, ne bere napčnih, kužljivih bukev, ne zapravlja časa, tolikanj dragega darú božjega, ne zamuja šole brez dostojnega vzroka, brez gotove potrebe;
5. da z vsemi, ki stanujejo pod eno streho, živi v prijaznem miru, da je do vsakega priljuden in ne zabavljiv, da nikogar ne zaničuje, posebno pa, da svoje domače prednike, namestnike svojih staršev (gospodarje in gospodinje) vestno spoštuje, in jim je vselej pokoren;
6. da se varuje vseh nepoštenih, kužljivih družeb, in da je posebno zvečer o mraku že domá, in se po ulicah, ali kod drugod nikakor ne potika;
7. da ne zapravlja denarja, ga ne razposojuje brez dovoljenja staršev ali njih namestnikov, da sebi izročeni reči ne prodaja, ne zamenjuje, ne podaruje, da dalje nikomur, naj si bo kakor hoče, ne storí kake škode;

8. da je trezen v jedi in pijači, da vroč ne pije, ampak počaka, da se ohladi, da se v poletji le v to odločenem kraji spodobno koplje, nikakor pa ne ob nedeljah in zapovedanih praznikih, da ne obiskuje prepovedanih krajev;
9. da tobaka ne kadí, ne le očitno, temuč tudi ne domá, da za denar ne igra, se ogiblje kvart in drugih prepovedanih iger, da ne hodi v kerčme in druge hiše, v katerih se več slabega in pohujšljivega sliši in vidi, kakor dobrega in podučljivega.

II.

Ko bi učenec te, ali kake druge postave prelomil, je njegovega oskerbnika ojstra dolžnost, ga resnobno opominjati in svariti; ko bi pa le nič ne maral, in se ne poboljšal, ali pa bi bil še celó drugim napakam vdan, mora oskerbnik to precej naznaniti staršem, ali šolskim prednikom.

III.

Učencev oskerbnik ima dolžnost, večkrat poprašati, kako se učenec uči in vede, in učiteljem, zlasti pa šolskim prednikom, vse na tanko razodeti, kar zadeva učenca.

IV.

Če gospodarji ali gospodinje, pri katerih učenci stanujejo, teh dolžnosti ne spolnujejo, ali pa če dovolijo, da se v njih hišah shajajo slabe tovaršije, ki so učencu nevarne, zgubijo pravico, učence imeti v stanovanji. Starši morajo svojemu otroku iskati drugega stanovanja, če ne, pa mora učenec šolo zapustiti.

Ravnatelj.

Pomenki

o slovenskem pisanji.

xxx.

D. „Jur je Jur! Ze imé kaže, kak tépec da si“ — je očital nekdaž učenik učencu.

O. Bore učenik bore učencu! Tako ni prav, in imena svetnikov se nikdar ne smejo obračati v zaničevanje ali zasramovanje, pred otroci že celó ne.

D. Sej tudi jaz tega ne poterdim; hotel sem le povedati, da nas je vsled Krušičevega §. 13. č. d) ravno imé Juri zapeljalo v tako razgovarjanje o lastnih imenih in prímkih, da bota kdež Učenec in Tovarš težko stala pred stolom stolnika svojega Jezičnika.

8. da je trezen v jedi in pijači, da vroč ne pije, ampak počaka, da se ohladi, da se v poletji le v to odločenem kraji spodobno koplje, nikakor pa ne ob nedeljah in zapovedanih praznikih, da ne obiskuje prepovedanih krajev;
9. da tobaka ne kadí, ne le očitno, temuč tudi ne domá, da za denar ne igra, se ogiblje kvart in drugih prepovedanih iger, da ne hodi v kerčme in druge hiše, v katerih se več slabega in pohujšljivega sliši in vidi, kakor dobrega in podučljivega.

II.

Ko bi učenec te, ali kake druge postave prelomil, je njegovega oskerbnika ojstra dolžnost, ga resnobno opominjati in svariti; ko bi pa le nič ne maral, in se ne poboljšal, ali pa bi bil še celó drugim napakam vdan, mora oskerbnik to precej naznaniti staršem, ali šolskim prednikom.

III.

Učencev oskerbnik ima dolžnost, večkrat poprašati, kako se učenec uči in vede, in učiteljem, zlasti pa šolskim prednikom, vse na tanko razodeti, kar zadeva učenca.

IV.

Če gospodarji ali gospodinje, pri katerih učenci stanujejo, teh dolžnosti ne spolnujejo, ali pa če dovolijo, da se v njih hišah shajajo slabe tovaršije, ki so učencu nevarne, zgubijo pravico, učence imeti v stanovanji. Starši morajo svojemu otroku iskati drugega stanovanja, če ne, pa mora učenec šolo zapustiti.

Ravnatelj.

Pomenki

o slovenskem pisanji.

xxx.

D. „Jur je Jur! Ze imé kaže, kak tépec da si“ — je očital nekđaj učenik učencu.

O. Bore učenik bore učencu! Tako ni prav, in imena svetnikov se nikdar ne smejo obračati v zaničevanje ali zasramovanje, pred otroci že celó ne.

D. Sej tudi jaz tega ne poterdim; hotel sem le povedati, da nas je vsled Krušičevega §. 13. č. d) ravno imé Juri zapeljalo v táko razgovarjanje o lastnih imenih in prímkih, da bota kdež Učenec in Tovarš težko stala pred stolom stolnika svojega Jezičnika.

O. Toraj se podvizajmo, in povej nama Krušic sam, kaj še praviš v plodovitnem §. 13!

K. V §. 13. e) pravim: Die im Wessenfalle der Einzahl auf: *ba*, *da*, *ta* Auslautenden haben im Werfalle der Mehrzahl *je*, z. B. golób — golóbje, gospód — gospódje, kmet — kmetje.

D. Ali praviloma? Zakaj bi Slovenec ne smel reči tudi: golobi, gospodi, kmeti, kakor govorijo in pisarijo mnogi Slovani in govorijo tudi sim ter tje Slovenci (cf. moži n. možje)? — Povedal si to sicer po Metelkotu; pod čerko *h*) „Auf *n* Auslautende haben im Werfalle der Mehrzahl: *ni* und *nje*“ — si pa pozabil opomniti, kar Metelko dobro razloči, da le imena s prednjim samoglasnikom, p.: kristjani-*nje*, tlačani-*nje*, kopuni-*nje*, Ločani-*nje*, ne pa tudi s prednjim soglasnikom, p.: ovni, malni, ker nikdar ne pravimo ovnje itd. — Pod čerko *g*) praviš: „Človek hat in der Mehrzahl in ältern Schriften: človeki, jetzt aber nur: ljudje“; — to je laž, in kako je razlagati, sta povedala že Učenec in Tovars v svojih pomenkih. — Pod čerko *f*) praviš: „Allgemein üblich ist: otroci, pri otrocih; falsch hingegen, obwol gebräuchlich: z otroci“ in Ostroverhar moj je ravnokar rekel: pred otroci že celó ne!

O. Krušic je pozabil, da razlaga novo slovenščino, ne pa staroslovenščine. V novoslovenskem je v druživniku *i*, in pred *i* se *k* sme spreminjati v *c*, kar tudi slovenski narod dela, ki sploh govori: z otroci. Drugač je bilo v staroslovenščini, ktera je pisala v tem sklonu *jeri-y*, pred katerim se goltniki ne spreminjajo, ali, kar je veljalo v stari, ne veljá povsod tudi v novi slovenščini, in po tem je soditi Krušičevo slovo „falsch hingegen, obwol gebräuchlich“.

XXXI.

D. Preskočili smo imenitno, preimenitno opombo, ktero je v rodovitnem §. 13. pod čerko e) Krušic dal slovenskim pisateljem in zlasti „bodočim“ slovníčarjem, in ktera se njemu samemu tolikanj važna zdí, da jo ponavlja tù in tam po svoji slovniški knjigi.

O. Kako pa se glasi tù in tam? Povej nam sam, da bolje razvidimo to reč!

K. V opombi pod čerko e) v §. 13. pravim: Richtig sollte man: golóbje, gospódje, kmétije schreiben, weil, wenn vor dem *j* kein *i* stünde, nach den Regeln der slovenischen Lautlehre *bj* zu: *blj*, *dj* zu: *j* und *tj* zu: *č* verschmelzen müsste.

V istem §., pa pod čerko h) pravim: Man müsste auch da: kopúnije, Ljubljančanije schreiben.

§. 14. č. h) k zgledu ljud-ljudjé pravim: Auf ähnliche Art možjé, lasjé . . . Auch hier müsste man: ljudijé, nohtijé, tatijé, možijé, trakijé so wie auch: trakovije schreiben.

§. 15. č. a), kjer učim, da imajo imena na je: predmestje, razpótje, smrečje itd. v drugem sklonu dvojstva in množstva ij: predméstij, smrečij — pravim: Das geschieht darum, weil schon im Werfalle der Einzahl: predmestije u. s. w. geschrieben werden müsste.

§. 17. č. f) pravim: Skórja, ládja u. s. w. haben skórij ládij, woraus man sieht, dass sie: skórija, ládijsa geschrieben werden sollten.

S tem se vjema, kar pišem §. 18. č. c), in §. 19 pravim: Es müsste wol: Kočévije, Zagórije, Podbrézije, Senodólije, Rétijsa u. s. w. geschrieben werden.

§. 27. č. c) pravim: Wie trije, so sollte richtig auch štírijsa geschrieben werden; denn in diesem Worte scheint das i nach dem r nur deswegen nicht gehört zu werden, weil der Ton nicht auf demselben ruhet, was in trije wol der Fall ist.

§. 47. št. 9. o glagolščakah pravim: Auch da müsste man: písánije, pétijsa u. s. w. schreiben, was, wie schon §. 15, a) bemerkt wurde, auch von den auf je auslautenden Sammelnamen: cvétje, zdrávje u. s. w. gilt.

In §. 65. č. b), kjer govorim o spremembah, ki se godijo pri glagolih četerterte verste v deležniku terpne oblike, pravim: Diese Verschmelzung findet — mit wenigen, sehr unbedeutenden, durch Wolklang oder durch Klarheit des Sinnes bedingten Ausnahmen — nach den slovenischen Lautgesetzen nothwendiger Weise statt, sobald zwischen: d, t, st, c, s, z, č, š, ž, l, n, b, p, v, m und eben darauf folgenden j kein anderer Laut steht, der die Verschmelzung hindert. Weil man nun: gospódje, kmétje, cvétje, s smertjo, hrástje, volcjé, lasjé, vozjé, smrečje, Súsje, možjé, s živáljo, stranjó, gróbjé, kópje, Kočévje, zdrávje, germje u. s. w. ohne Verschmelzung ausspricht, nicht aber: gospóje, kméče, cvéce, smerčo, hrásče, volcé, lašé, vozé, smréče, Súsé, možé, živáljo, stranjó, gróblje, kóplje, Kočévlje, zdrávlje, germje sagt, so müsste man folgerichtig den vor j stehenden, die Verschmelzung hindernden Laut, welcher, wie uns das Altslovenische zeigt, ein i ist — in unserer Mundart jedoch zum Halblaute herabgesunken — auch in der Schrift bezeichnen, und: gospódijsa, kmétijsa u. s. w. schreiben. —

D. Precej dobro si se razodel; mladi, posebno južni kerdelniki tvoji so se te pisave tudi koj lotili, ter so jeli v djanji spolnovati to, kar se je celó tebi prevred zdelo v knjigi slovenski.

XXXII.

O. Kako zelo si zadel mnoge pisatelje slovenske s temi pravili, lahko spoznaš iz tega, da je tudi „Slovenec“ dvakrat govoril zoper to pisavo, in da je sloveči knjižnik P. M. v Novicah l. 22. prav iz dna svojega serca zaklical: „Pomislite, za Boga, na edinost, ki nam je toliko potrebna!“ — Zaklical je tako glasno, da se mu je odmévalo celó iz Hrovaškega. — Ker je ta spis odgovor in pogovor na te tvoje navetovane oblike v Novicah, ktere so sicer vodice v naj novejši pisavi, in ker se tako milo glasi, beri ga, Drazba, milemu Krušicu v resno premišljevanje in blagovoljno posnemanje!

D. „Znebiti se srečno dolgih pravopisnih in oblikarskih bojev bili smo Slovenci — narod slovničarski — ravno dosegli nekako edinost v pisanji, kar se tiče vsaj vnanje oblike naših časnikov, ter smo z zedinjenimi močmi obdelovali svojo národno njivo, oziraje se pri tem tudi na ravnanje naših južnih sosedov, od kterih smo se že in bodemo se še učili; — kar se je zatosila zopet ljulika nesrečne neskladnosti, ktera se je tu pa tam res tudi prijela. Našli so se namreč — komu ni znano? — kteri „pisevajo ali piševajo, da ne kmetje, ampak kmetije imajo kmetije, ki jim pri dobrem obdelovanji donašajo veselija pa tudi lepega premoženija, v tem ko so si gospodije izbrali mnogovrstno dejanije z umom itd.“

Ne bojim se sicer, da bi kdaj večina slovenskih pisateljev pritegnila takim novotarjem, vendar bi jih jaz opomnil in poprosil: ne kazite slovenskega edinstva, ne kvarite jezika, in ne motite dosedanjega slovenskega razcveta in razvoja, ki meri nekaj tudi na približevanje k jugoslovanskim bratom živečim z nami na enem in istem nepretrganem ozemelji!

Vi se pozivate na veljaka Miklošiča, prepričani, da je on kos, razgrniti staroslovenščini lice, kakoršno je samo na sebi. Dobro, — pa zakaj ga ne posnemate tudi zastran novoslovenščine? Berite njegove čitanke, njegov staroslovenski slovar, kako on slovenske besede piše, on, ki se mu gotovo nikdar še sanjalo ni, da bi trebalo sedanjo živo slovenščino pritisniti na Prokrustov posteljnjak nekdanje slovenščine ali bolgarsčine in raztegovati jo po isti.

Pri zbornih imenih (coll.) in pri glagolščakih (subst. verb.) poznajo vsa živa slovanska narečja samo formacijo — je (Čehi sedaj *í*), ne pa — *ije*, kakor ima staroslovensko. Kdo

nam tedaj daje pravico, odstopati od njih? Če Srbo-Hrvati, da molčimo od drugih, pišejo: pisanje, vladanje, orožje, područje, podnožje, podgorje, predmestje, Podrinje (Drina-Thal), in zaradi razločnosti celó Potisje (Theissgebiet, ne Potišje niti Potisije), čemu bi mi po neki domišljeni doslednosti vikali tisti ž, kteremu ne bi vedeli ni pravega glasú?

Držimo se torej udomačenega, v časnike z mnogim trudom vpeljanega pisanja, in ravnajmo se, čistó isto, po nekdanji mrtvi slovenščini samo toliko, da ne zastranimo ali zabrazdimo od živega slovenskega in srbsko-hrvaškega naréčja! Dixi⁶.

P a š n i k.

Enakoglasno branje v šoli. Nič ni pri branji tako neprijetno za ušesa, kakor če učenci vedno enakoglasno berejo, kakor ura, ki se prebije in neprenehoma v enem glasu dalje tolče. Takega neprijetnega branja pa se učenci, posebno pervinci, prav hitro privadijo in nauče eden od drugega. Še učiteljeva ušesa se sčasoma tega glasa tako privadijo, kakor razglašenih slabih orgelj. Vse drugače pa ta napaka bije na ušesa tistemu, ki jo malokrat sliši. Da se tedaj učencev ne prime ta neprijetni glas, naj učitelj: 1) skerbí, da učenci dobro razumejo vse, kar berejo, in bolj ko znajo brati, bolj naj se pazi, da gledajo in mislijo na to, kar berejo. Brezmišljeno branje je prazna slama. 2) Učitelj naj mladim učencem vsako bolj neznano besedo in vsaki stavek naj pred lepo (toda brez nepotrebnih stranskih ovinkov) razloži, kaj vse pomeni in se pravi, in potem naj sam prav prebere, kar tirja, da beró učenci. 3) Naj pred naj besede in stavke beró boljši učenci, potem še le slabjši. Lepo brati se učenec bolj nauči, če posluša, kako se prav bere, kakor pa, če mu pripoveduješ in velelaš, kako naj bere. 4) Učenci naj se vadijo brati tako, kakor se prav govori. Če učenec kako besedo ali kak stavek enakoglasno bere, naj ga pové potem brez bukev z lastnim navadnim glasom, in naj se tako odvaja enakoglasnega branja.

Učitelj in podučitelj.

Večkrat sem že bral in tudi sam opazil, kako se v nekterih krajih učitelj in podučitelj vedno besedujeta in v razpertiji ži-